

PRACTICI DEPOZIȚIONALE NON-FUNERARE LA TÈNE TÂRZIU ÎN SUD-VESTUL ROMÂNIEI. DESCOPERIRILE DE LA GLOGOVA ȘI DESA

Daniel SPÂNU

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”; e-mail: hazdrik@yahoo.com

Keywords: depositional practices, southern Romania, tools and weapons deposits, Late La Tène, Padea – Panagjurski Kolonii group; destruction of goods; miniature or gigantic weapons

Summary: Two recent discoveries offer new insights concerning the diversity of non-funerary practices in southern Romania, in Late La Tène period: the tools deposit from Glogova (Gorj County) and the spearheads deposit from Desa (Dolj County).

In the upper part of a hill with steep slopes on the territory of the village of Glogova, two treasure hunters discovered a deposit of iron tools. The inventory consists of a share (Henning type B1), two flesh forks (gr. κρεάγπα) and three sickles (Henning type H6/Babeș type I). These types of tools have been used for a long time, but north of the Lower Danube such items are most commonly found in contexts from the 1st century BC – 1st century AD. The relatively small number of the items is not specific to Roman time sets of tools. Although it cannot be fully confirmed, the synchronization hypothesis between the Glogova deposit and the Padea – Panagjurski Kolonii group should not be lost of sight. The burial place of Glogova items on a steep hill recalls the pre-Roman depositions of tools from mountain contexts (e.g. Cetățeni, Grădiștea de Munte – Strâmbu, Râpa cu Galbeni and others). The question may be asked whether these deposits represented votive offerings buried in the natural environment, dedicated to deities of the wild nature, as indicated by e.g. the “Dacian” hoards. In any case, tool and utensil deposits are not an isolated local practice specific exclusively to pre-Roman Dacia, but must be understood in the broader context of tool deposits in Central and Eastern Europe during the Middle and Late La Tène periods. The inventory discovered at Glogova reflects the acculturation of a “barbarian” world still free to the Mediterranean technology and customs mediated by the Roman economic and political system since the Republican era.

The archaeological excavations undertaken in the year 2019 on Castravița site at Desa have led to the discovery, among other things, of two iron spearheads. No human cremated remains or ashes were found next to the spearheads, as e.g. in the case of Late La Tène grave 12. The find circumstances suggest the deliberate burial of the two weapons but exclude the hypothesis of a secondary filling or funeral deposition. The non-funeral burial of the two spearheads in a synchronous funeral area could be interpreted as a votive deposition or a cenotaph.

The discoveries from square unit 14/2019 at Desa – Castravița also reveal other suggestive aspects for ancient depositional behaviours. The two iron spearheads were kept in a good state of conservation. The position in which they were found, horizontally and next to a relatively well preserved Late Eneolithic/Early Bronze Age amphora, indicates however that the wooden shafts of the spears have been broken before their burial. Thus, the local Late La Tène phenomenon of deliberate destruction of wealth had a larger magnitude than reflected by the bent, broken or hit weapons. The lengths of the two spearheads (37.73 and 37.31 cm) are close to the regional average (40.84 cm). By comparison with examples from other regions of Iron Age Europe, the Late La Tène spearheads in the lower Danube region exhibit tendencies of gigantism. A similar trend is illustrated by some local Late La Tène fibulae. Thus, the votive significance of their burial is all the more explicit. By contrast, a miniature replica of a sica-type knife was discovered in grave 12. The burial of miniature items is also part of the Late La Tène depositional practices, but it is still an unexplored topic in the research of Padea – Panagjurski Kolonii group.

A number of findings indicate the possibility of relative synchronization between the spearheads and the fibula from the grave 12 and their chronological framing in Late La Tène period. Due to its proportions and ornamentation, this fibula corresponds to the characteristics of the Corlate – Gura Padinii type. However, specimens of this type are strikingly similar to some fibulae discovered in the Carpathian Basin and closely related to some north-Adriatic and Dinaric fibulae of Kastav and Picugi types. Thus, the Corlate – Gura Padinii type can no longer be considered an original creation of the craftsmen from the Lower Danube Basin. All specimens in this typological “family” show some general features of Mötschwil fibulae specific to the LT C2 phase. But, unlike Mötschwil type, the foot of the Picugi – Gura Padinii fibulae was decorated twice with the motif of a bead framed by bobbins (fr. perle et pirouettes), inspired by the classical ornamentation. The junction of the foot on the bow next to the spiral, the trapezoidal path of the bow and the increase of the number of windings of the spiral represent other “deviations” from the typical form of the Mötschwil fibulae and constitute morphological changes whose incidence peaked at the beginning of the Late La Tène period (LT D1). The close analogies between the fibulae of the Corlate – Gura Padinii type and the Picugi type reveal the identity of a morphological and ornamental family in which two main divergent tendencies can be observed. (1) The ornamental refinement of classical inspiration illustrated by some specimens can be depreciated by simplification and geometry, due to the “barbaric” aesthetic and craft filter from the Danube regions (interpretatio barbarica). (2) In the same “barbaric” environments, local aesthetic and ritual rigor determined the oversize of the specimens, reaching up to pieces with gigantic dimensions. The spread of a common aesthetic model that formed the basis of the ornamentation of the Picugi and Corlate – Gura Padinii types indicates the same distribution networks illustrated by the late republican imports distributed in the LT D1 phase in the northern Balkan regions. Therefore, the adoption of the beads-and-bobbins motif on Middle La Tène scheme fibulae foreshadows probably the prestige of Rome’s expanding cultural models.

From the perspective of the findings from Glogova and especially Desa, the definition itself of Padea – Panagjurski Kolonii group as exclusive funeral behaviour could be critically reviewed and nuanced. Padea – Panagjurski Kolonii depositional practices were not restricted to the funeral realm but could also include votive behaviours or cenotaphs. The votive or funeral character of a feature can only be determined by methodical and professional survey.

Cuvinte-cheie: practici depoziționale, sudul României, depozite de unelte și arme, La Tène târziu, grupa Padea – Panagjurski Kolonii; distrugere de bunuri; arme miniaturale sau gigantice.

Rezumat: Două descoperiri recente oferă indicii sugestive în privința diversității practicilor non-funerare din sudul României în perioada La Tène târziu: depozitul de unelte de la Glogova (jud. Gorj) și depunerea de vârfuri de lance de la Desa (jud. Dolj).

În partea superioară a unui deal cu pante abrupte de pe teritoriul satului Glogova, doi căutători de comori au descoperit un depozit de unelte din fier care conține un fier de plug (tipul Henning B1), două furci pentru carne (gr. κρεάγυρα) și trei seceri (tipul Henning H6/Babeș I). Aceste tipuri de unelte au avut o folosire îndelungată, dar la nord de Dunăre, astfel de obiecte sunt frecvente în contexte din secolele I a. Chr. – I p. Chr. Numărul relativ restrâns al obiectelor din inventar nu este specific seturilor de unelte agricole din epocă romană. Chiar dacă deocamdată nu poate fi pe deplin confirmată, ipoteza sincronizării depozitului de la Glogova cu descoperirile grupei Padea – Panagjurski Kolonii nu trebuie pierdută din vedere. Locul de depunere a depozitului de la Glogova pe o culme cu pante abrupte amintește de practicile pre-romane de îngropare a unor depozite în zone montane (e.g. Cetățeni, Grădiștea de Munte – Strâmbu, Râpa cu Galbeni ș.a.). Se poate pune întrebarea dacă aceste depozite au reprezentat ofrande votive îngropate în mediu natural și dedicate divinităților naturii sălbatice așa cum se poate argumenta în cazul tezaurelor dacice. În orice caz, depunerea de unelte și ustensile nu reprezintă o practică izolată, restrânsă exclusiv în limitele Daciei preromane, ci trebuie înțeleasă în contextul depunerilor de unelte din regiunile central- și est-europene în La Tène-ul mijlociu și târziu. Inventarul descoperit la Glogova reflectă tendințele de aculturație a unei lumi încă libere la tehnologia și practicile mediteraneene mediate de sistemul economic și politic al Romei republicane.

Cercetările arheologice sistematice întreprinse în anul 2019 pe situl Castravița de la Desa au condus la descoperirea, printre altele, a două vârfuri de lance. În preajma acestora nu au fost identificate resturi umane cremate sau cenușă, așa cum se întâmplă în cazul mormântului 12 descoperit în imediata vecinătate a depunerii de arme. Circumstanțele descoperirii indică o îngropare deliberată a celor două arme, dar permit excluderea ipotezei descoperirii lor în poziție secundară sau într-un mormânt. Depunerea non-funerară a celor două vârfuri de lance într-o incintă funerară sincronă îngăduie interpretarea ei ca depunere votivă sau ca cenotaf.

Descoperirile din caroul 14/2019 de la Desa – Castravița relevă totodată câteva aspecte sugestive ale practicilor depoziționale străvechi. Cele două vârfuri de lance din fier s-au păstrat în condiții de conservare relativ bune. Poziția în care au fost descoperite și vecinătatea lor cu o amforă eneolitică târzie sugerează că hastele de lemn au fost rupte înaintea depunerii. Prin urmare, se poate considera că practica distrugerii intenționate de bunuri a avut o amploare mai mare decât ne lasă să o bănuim armele îndoite, frânte sau lovite. Lungimea celor două lănci (37,73 și 37,31 cm) este apropiată de standardul regional al lăncilor de epocă târzie La Tène (cca 40,84 cm). Prin comparație cu exemple din alte regiuni ale Europei Epocii Fierului, vârfurile de lance La Tène târziu din regiunea Dunării de Jos reflectă tendințe de gigantism. Aceeași tendință este ilustrată și de câteva fibule locale de epocă La Tène târziu. Astfel, semnificația votivă a îngropării acestor obiecte este cu atât mai explicită. În schimb, în mormântul 12 a fost descoperită o replică miniaturală de sica. Îngroparea obiectelor miniaturale a reprezentat o altă caracteristică a practicilor depoziționale ale La Tène-ului târziu, prea puțin explorată încă în cercetarea grupei Padea – Panagjurski Kolonii.

O serie de descoperiri indică posibilitatea sincronizării relative dintre vârfurile de lance și fibula din mormântul 12 și încadrarea lor în perioada La Tène târziu. Prin particularitățile ornamentale și prin proporții, această fibulă corespunde caracteristicilor tipului Corlate - Gura Padinii. Totodată, exemplarele acestui tip prezintă asemănări surprinzătoare cu fibule descoperite în Bazinul Carpatic înrudite îndeaproape cu exemplare ale tipurilor Kastav și Picugi din regiunile nord-adriatice și dinarice. Din această perspectivă, tipul Corlate - Gura Padinii nu mai poate fi considerat o creație originală a meșterilor de la Dunărea de Jos. Toate exemplarele acestei „familii” tipologice prezintă unele trăsături generale ale fibulelor Möttschwil, specifice fazei LT C2. Dar, spre deosebire de fibulele Möttschwil, piciorul fibulelor Picugi – Gura Padinii a fost decorat cu motivul perlei încadrate de piruete inspirat din ornamentația clasică. Fixarea piciorului pe arc în proximitatea resortului, traseul trapezoidal al arcului și sporierea numărului de spire ale resortului reprezintă „abateri” de la forma tipică a fibulelor Möttschwil și constituie modificări morfologice a căror incidență culminează la începutul La Tène-ului târziu (LT D1). Strânsele analogii dintre fibulele de tip Corlate – Gura Padinii și cele de tip Picugi dezvăluie identitatea unei familii morfologice și ornamentale în care se pot constata două tendințe divergente. (1) Rafinamentul ornamental de inspirație clasică ilustrat de unele exemplare se poate deprecia prin simplificare și geometrizare, în virtutea filtrului estetic „barbar” ale meșterilor din regiunile dunărene (interpretatio barbarica). (2) În aceleași medii „barbare”, rigurile estetice și rituale au putut determina supradimensionarea unora dintre exemplare, unele dintre ele atingând dimensiuni gigantice. Răspândirea unui model estetic comun care a stat la baza ornamentației fibulelor Picugi și Corlate – Gura Padinii reflectă aceeași rețea de distribuție ilustrată și de importurile republicane în regiunile nord-balcanice. Astfel, adoptarea motivului perlei între piruete pe fibule de schemă La Tène mijlociu refigurează prestigiul modelelor culturale romane în expansiune.

Din perspectiva descoperirilor de la Glogova și mai ales Desa, definirea însăși a grupei Padea – Panagjurski Kolonii ca exclusiv funerară poate fi revizuită și nuanțată. Practicile depoziționale Padea – Panagjurski Kolonii nu s-au restrâns la domeniul funerar, ci au putut include și comportamente votive sau cenotafuri. Distincția dintre caracterul funerar sau votiv al unui context nu poate fi determinat decât doar printr-o documentare metodică și profesionistă.

INTRODUCERE

În stadiul actual al cercetării, cronologia grupei Padea – Panagjurski Kolonii rămâne o chestiune controversată. Câteva inventare diagnostic pot să fie însă invocate pentru sincronizarea relativă dintre unele forme reprezentative ale acestei grupe (e.g. Dubova, Cugir – Tumulul 2) și unele tezaure cu podoabe (e.g. Sărăcsău), cu veselă de inspirație elenistică și cu bronzuri romane (e.g. Lupu, Bohot) sau cu monede (e.g. Filipovci, Bobaia)¹. Orice dezbateră a cronologiei regionale nu poate să facă abstracție de aceste descoperiri. Desigur, tipurile din aceste inventare puteau avea o dinamică temporală

diferită. Relațiile asociative din Fig. 1 indică însă faptul că, cel puțin la un anumit moment dat, aceste tipuri au fost asociate și, prin urmare, au fost relativ sincrone. De altfel, și din perspectivă supraregională, corespondențele cu inventare care conțin importuri elenistice și republicane pot fi considerate simptomatice pentru cea de a doua secvență a La Tène-ului târziu (LTD2)².

Aceleași relații de corespondență sunt însă relevante și pentru sincronismul relativ și complementaritatea practicilor funerară Padea – Panagjurski Kolonii cu practicile votive ilustrate de prima fază a tezaurelor dacice³. În aria Padea – Panagjurski Kolonii poate fi documentată practica votivă a depunerii de piese de port

¹ Spănu 2019, p. 172–182.

² Guștin 2011, p. 127–128; Kavur, Guștin 2011.

³ Spănu 2001–2002, p. 93–97.